

prikazi–recenzije

Book Reviews–Recensions

Joseph Ratzinger, *Duh liturgije*, Verbum, Split, 2015, 248 str.

Ovo je jedno od najdubljih i najljepših djela pape Benedikta XVI. napisanih prije nego što je postao poglavarom Crkve. Nakana joj je pripomoći obnovljenomu i produbljenomu razumijevanju liturgije, u kojem se liturgija otkriva u svoj svojoj ljepoti, bogatstvu i veličini koja nadilazi sva vremena.

Knjiga je izdana još 2000. godine i uz »Uvod u kršćanstvo« i trilogiju »Isus iz Nazareta«, smatra se jednim od njegovih najvažnijih djela. Hrvatski prijevod objavljen je već iduće, 2001. godine, no kako je izdan u manjoj nakladi u izdanju Zirala iz Mostara, ova knjiga ostala je nedostupna velikomu broju zainteresiranih te se godinama nije mogla pribaviti u knjižarama.

Ona zaista privlači čitatelja svojim mističnim uvidom Josepha Ratzingera u bit liturgije. Autor u ovome djelu podsjeća kako je sama bit liturgije kristocentričnost, usmjerenost cijele zajednice, liturgijskoga prostora, vremena i umjetnosti prema Kristu. Podsjeća na ljepotu koja nastaje smislenim nutarnjim redom. Oblik bogoštovlja ima svoja pravila i mjerila u samoj sebi, što će reći, bogoštovlje je moguće urediti samo prema mjeri Objave, prema onome što sam Bog traži. Ratzinger tu donosi primjer Mojsija koji moli faraona da pusti njegov narod u pustinju kako bi iskazao štovanje Bogu. Izrael uči štovati i častiti Boga na način kako to sam Bog traži i propisuje. Bogoslužje tako znači služenje Bogu. Čovjek nije sposoban sam na svoju ruku jednostavno »praviti«, »stvarati« ili »činiti« kult. Ako se

Bog ne objavi ili pokaže, čovjek poseže u prazno. Međutim, istinska liturgija pretpostavlja da Bog odgovara i da on sam pokazuje kako ga se može i smije ispravno štovati. U Starome zavjetu pronaći će se cijeli niz veoma dojmljivih svjedočanstava o toj neproizvoljnosti kulta. Nigdje se ta zbiljnost ne očituje u tako dramatičnome obliku kao u povijesti Zlatnoga teleta. Liturgija ne može biti plod naše mašte, naše ljudske kreativnosti ili improvizacije. Ona pretpostavlja konkretnu osobu koja nam stoji nasuprot, osobu koja nam se pokazuje, očituje, koja time daje smjer našoj egzistenciji. Povijest Zlatnoga teleta upozorenje je na opasnost od proizvoljnoga i samodopadnoga kulta, kome u konačnici nije stalo do Boga, nego se radi o tome da vlastitim silama ponudi ljudima mali, uski alternativni svijet. Kako kaže papa u miru, »ljudski poredak koji ne poznaje Boga umanjuje čovjeka.«

Novi zavjet u dubokoj je posljedicičnoj vezi sa Starim zavjetom, ističe dalje Ratzinger. Ti se elementi stapaju i pronalaze svoje jedinstvo u osobi Isusa Krista, njegovu križu i uskrsnuću. Hramsko bogoštovlje Staroga zavjeta neprestano je praćeno gorućim znanjem i spoznajom vlastite nedostatnosti u prinošenju životinjskih žrtvi. U Isusovu uskrsnuću započinje novi Hram: živo Tijelo Isusa Krista koje će od sada stajati pred licem Božjim i postati prostorom svetoga bogoštovlja. To se Tijelo nudi i time uvodi čovjeka u stvarnu povezanost sa živim Bogom. Crkveni oci prihvatili su taj duhovni razvoj time što su euharistiju, sukladno njezinoj biti, označili kao *oratio*, kao žrtvu riječi te time naznačili mjesto kršćanskomu bogoštovlju na antičkome duhovnome arcopagu, u njezinoj potrazi za istinitim i pravim čovjekovim putem i njegovu susretu s Bogom. Slaviti euharistiju znači stupiti u javno slavljenje i veličanje Boga koje obuhvaća nebo i zemlju, slavlje koje je otvoreno križem

i uskrsnućem. Benedikt XVI. ističe kako kršćanska liturgija nikada nije predstava neke strogo određene skupine, stanovitoga kružoka ili neke određene mjesne Crkve. Ona je nerazdvojivo vodoravna i okomita dimenzija, jedinstvenost Boga te jedinstvo čovječanstva, zajedništvo svih klanjatelja u duhu i istini. Kršćanska liturgija ne nudi samo prošlo, nego se događa istodobnost, sudobnost s onim što tu liturgiju utemeljuje. To je prava jezgra i istinska veličina euharistijskoga slavlja koje je uvijek više od gozbe. Ona je posvemašnja uključenost u istodobnost s Kristovim vazmenim otajstvom, u njegovu prijelazu iz šatora prolaznosti u nazočnost Božjega lica. Liturgija posreduje i prenosi naše zemaljsko vrijeme u vrijeme Isusa Krista te u njegovu nazočnost. Liturgija je točka obrata u procesu otkupljenja: Pastir uzima izgubljenu ovcu na svoja ramena i nosi je kući.

Liturgijsko zajedništvo omogućuje prostor crkvene zgrade koji se razlikuje od klasičnoga oblika hrama kakva nalazimo u većini religija. Bogoslužje je ono što ujedinjuje okupljene. To biva jasno i kod starozavjetnoga i novozavjetnoga pralika *ecclesiae* — skupa, zbora, sabora da čuje Božju riječ, da tu Božju riječ zapečati u žrtvi te da tako nastane »savez« između Boga i čovjeka. No u posvemašnjoj neprekinutosti odnosa sa sinagogom, ali s dramatičnim lomom, zahvaljujući zajedništvu s Isusom Kristom, Raspetim i Uskrslim, kršćanska bogomolja poprima svoju specifično kršćansku novinu.

Za Ratzingera se kršćanska novina molitve očituje u istočenju, orijentaciji prema istoku koja je prisutna od samoga početka te je temeljni izričaj kršćanske sinteze kozmosa i povijesti spasenja i izričaj hoda ususret Gospodinu koji dolazi. To je hod naprijed, u budućnost. Današnji čovjek ima malo razumijevanja za takvu »orijentaciju«, dok je za

židovstvo i islam oduvijek, pa i danas posve prirodno moliti okrećući prema središnjem mjestu objave. Ratzinger navodi da kao što je Bog sam uzeo tijelo, kao što je on stupio u prostor i vrijeme ove zemlje, tako je primjereno da i naša molitva — barem zajedničkoga bogoslužja bude »inkarnacijsko«, kristološko. Osim liturgijskoga prostora, tako i usmjerenje likovne umjetnosti mora biti podređeno tomu misteriju stvaranja, kristologije i eshatologije. Toj umjetnosti izvorište je također u molitvi, ona se rada u intimnome meditiranju i proživljavanju Kristova puta.

Ratzinger tako upozorava da liturgija ne živi od ideja ili intuicija pojedinaca ili bilo kakvih skupina koje nešto planiraju ili »kreiraju«. Krizu liturgije koju doživljavamo posljednjih desetljeća uvelike uzrokuje duh proizvoljne slobode i »kreativnosti« koja je zapravo prazna. Liturgija je posvemašnja suprotnost i opreka tomu, ona je Božji upad u naš svijet, a taj Božji upad zaista oslobada. Samo Bog može uistinu otvoriti vrata u slobodu. Što se više svećenici i vjernici prepuste u poniznosti tomu Božjem upadu, liturgija će tim više i uvijek iznova biti »novija«, a na taj način ona sama postaje i osobnija i istinskija.

Bojan Bijelić

Jean-Pierre de Caussade, *Predanje Božjoj providnosti*, Verbum, Split 2014., 142 str.

Prije nego što se pristupi prikazivanju navedenoga djela potrebno je pojasniti pojam *providnosti*. Katekizam Katoličke Crkve definira ovaj pojam na sljedeći način: »[Sve] Stvoreno je kao nešto 'na putu' prema konačnom savršenstvu za koje ga je Bog odredio i koje još treba dostići. Raspored (plan) po kojem Bog vodi svoje stvorenje prema